Overzicht van maatregelen

In onderstaande tabel is per maatregel aangegeven welke bewindsperso(o)n(en) verantwoordelijk is (zijn) voor de uitwerking. De vermelde sectornummers corresponderen met de maatregelenlijst onder de tabel.

WIE DOET WAT?	
Maatregel	**Verantwoordelijke bewindsperso(o)n(en)**
Elektriciteit	
Elektriciteitssector klimaatneutraal in 2035 (E1-E5)	Minister voor Klimaat en Energie
Onderzoek naar inputvrijstelling energiebelasting gas (CA-maatregel) met eventueel beperking tot installaties met elektrisch rendement van minimaal 60% (E6)	Staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst
CO_2-vrij regelbaar vermogen en flexibiliteit energiesysteem (E7)	Minister voor Klimaat en Energie
Subsidieregeling CO2-vrije gascentrales (E8)	Minister voor Klimaat en Energie
Versnellen uitrol hernieuwbaar elektriciteit en oplossen netcapaciteit (E9-E14)	Minister voor Klimaat en Energie
Negatieve emissies door BECCS en andere technieken (0-3,5 Mton) (E15)	Minister voor Klimaat en Energie
Onderzoeken nieuwbouw kerncentrales incl. SMR's (E16-E17)	Minister voor Klimaat en Energie
Industrie & Circulaire Economie	
Verstevigen maatwerkafspraken (IC1-IC8)	Minister van Economische Zaken en Klimaat
Aanpassing CO_2-heffing en CO2-minimumprijs (IC9-IC11)	Staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst en Minister van Economische Zaken en Klimaat
Transitie naar duurzame circulaire plasticketens (IC12-IC15)	Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat en Minister van Economische Zaken en Klimaat
Ondersteuning cluster 6 via NPVI (IC16)	Minister van Economische Zaken en Klimaat
Verduurzaming industriële activiteiten en processen (IC17-IC20)	Minister van Economische Zaken en Klimaat, Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat
Ondersteuning transitie naar circulaire economie (IC21-IC22)	Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, Minister van Economische Zaken
Normering en stimulering biobased bouwen (IC19)	Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, Minister van Economische Zaken en Klimaat
Landbouw en landgebruik	
Glastuinbouw (L1-L2, L4-L9)	Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (L5-L9) en Staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst (L2-L4)
Landbouw (L10-L14)	Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de Minister voor Natuur en Stikstof en de staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst (L10 en L13)
Gebouwde Omgeving	
Verduurzaming woningen (NIP, huurlabels, ZEB-norm, informatievoorziening) (G1-G5)	Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
Klimaatrechtvaardigheid (zon huur, collectieve aanpak) (G7-G9)	Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Utiliteitsbouw (waaronder maatschappelijk vastgoed) (G10-G18)	Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
Verduurzaming warmtebronnen (G19-G22)	Minister voor Klimaat en Energie
Doe-het-zelf vouchers (G23)	Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
Mobiliteit	
Verduurzaming personenvervoer en laadinfra (M1-M12)	Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat en Staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst
Verduurzaming transport en logistiek incl. binnenvaart (M13-M18)	Minister van Infrastructuur en Waterstaat
Internationale scheepvaart (M19-M20)	Minister van Infrastructuur en Waterstaat
Inzet biobrandstoffen (M21)	Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat
Sectoroverstijgend	
Groen gas (S1-S3)	Minister voor Klimaat en Energie
Waterstof (S4-S11)	Minister voor Klimaat en Energie
Uitfaseren vrijstelling duaal gebruik kolen (S12)	Staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst
Onderzoek en impactanalyse van afbouwpad fiscale regelingen die fossiel energieverbruik stimuleren (waaronder vrijstelling in de energiebelasting voor non energetisch verbruik van aardgas en het niet heffen van accijns over het non energetisch verbruik van minerale oliën (S13)	Staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst
Budgettaire reservering gefaseerde invoerbeperking WKK-inputvrijstelling met start in 2025 en maatregel volledig ingevoerd per 2030 (CA: 2025) (L3)	Staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst
Brede toepassing ETS2+onderzoek naar nationaal emissieplafond ESR (S14-S15)	Minister voor Klimaat en Energie
Aanscherpen energiebesparingsplicht en mkb ondersteuning (S17-S22)	Minister van Economische zaken en Klimaat en de minister voor Klimaat en Energie
SDE++ en overige ondersteuning energiesysteem (S18-S23)	Minister voor Klimaat en Energie
Energiebelasting (S23-24)	Staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst
Inzichtelijk maken stikstofeffecten	Minister voor Natuur en Stikstof

Elektriciteit (E)

1. *Vastleggen streefdoel klimaatneutrale elektriciteitssector in 2035*: betreft het vastleggen van het streefdoel van klimaatneutraliteit voor de elektriciteitssector in 2035. Het kabinet streeft ernaar dit doel te halen.
2. *Normering of beprijzing om streefdoel 2035 te halen*: Waar nodig wordt normering of beprijzing ingezet om het streefdoel van CO_2-neutraliteit in 2035 te bereiken. De eventueel benodigde maatregelen worden nader uitgewerkt.
3. *Bedrijfsduurverlenging Borssele:* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel kernenergie. Voorwaarde: goedkeuring door de Europese Commissie.
4. *Kennisinfrastructuur:* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel kernenergie. Voorwaarde: Goedkeuring van de nadere uitwerking door de fondsbeheerder, mede op basis van het in 2023 verwachte advies.
5. *Uitvoeringslasten kernenergie:* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel kernenergie.
6. *Onderzoek naar inputvrijstelling energiebelasting gas (CA-maatregel) met eventueel beperking tot installaties met elektrisch rendement van minimaal 60%:* Beperking WKK-inputvrijstelling per 2025 conform CA evt. met ingroeipad met volledige doorvoering in 2030 en substantiële stappen vanaf 2025, te besluiten in augustus: In het Coalitieakkoord is afgesproken om de de inputvrijstelling in de energiebelasting voor gebruik van aardgas bij elektriciteitsproductie per 1 januari 2025 te beperken tot elektriciteit die op het openbare net wordt gezet. Op basis van een nader te verschijnen impactanalyse wordt de komende maanden bezien of en hoe deze maatregel via een ingroeipad kan worden vormgegeven, waarbij in ieder geval in 2025 zal worden gestart. De impactanalyse zal inzicht bieden in de lasteneffecten en de CO_2-reductie. Op basis van de impactanalyse wordt de maatvoering gefinaliseerd. Omdat de inputvrijstelling ook geldt voor gascentrales, heeft wijziging van de vrijstelling mogelijk ook effect op de elektriciteitssector. De impact op de elektriciteitssector wordt onderzocht en meegewogen, ook met het oog op leveringszekerheid.
7. *Demand Side Response (DSR) in eindgebruikerssectoren:* Dit betreft het programma verlaging piekvraag naar elektriciteit van consumenten in de gebouwde omgeving, dat als doel heeft om consumenten inzicht te geven in hun elektriciteitsverbruik en ze te helpen deze te verlagen op piekmomenten. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Gebouwde Omgeving 2.10. Voorwaarde: behoeft nadere uitwerking.
8. *Subsidieregeling CO_2-vrije gascentrales (incl. voorwaarde bijmenging CO_2-vrije energiedragers):* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel CO_2-vrije gascentrales. Voorwaarde: bijmenging van CO_2-vrije energiedragers wordt opgenomen als subsidievoorwaarde in de subsidieregeling voor ombouw van gascentrales naar CO_2-vrij-ready. Het exacte bijmengpercentage wordt nader bepaald in de uitwerking van de regeling. Een mogelijke CO_2-vrije energiedrager is bijvoorbeeld waterstof.
9. *Ophoging minimum CO_2-prijs elektriciteitssector en industrie (o.b.v. tariefstudie):* De huidige minimum CO_2-prijs voor de elektriciteitssector en industrie wordt opgehoogd. De maatvoering van de nieuwe tarieven wordt gebaseerd op de evaluatie van het prijspad, die nu in opdracht van het Ministerie van Financiën wordt uitgevoerd. Dit is staand kabinetsbeleid.
10. *Aanvullende inzet voor zonne-energie op gebouwen*: Aanvullende normering zon op dak via bestaande regelingen, gecombineerd met subsidie. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Elektriciteit 6.4. Voorwaarde: hangt samen met maatregel E1.
11. *Realisatie van 3 GW zon op zee in 2030*: Inzet van zon-pv tussen windturbines op zee. Zonnepanelen tussen windturbines op zee worden onderdeel van toekomstige tenders voor wind op zee. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Elektriciteit 6.3a.
12. *Invoering batterijverplichting voor zonneparken*: In bestaande subsidieregelingen wordt de verplichting ingevoerd om batterijen te plaatsen bij zonneparken. Hierdoor kan meer hernieuwbare energie worden ingevoerd in het net. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Elektriciteit 6.9. Voorwaarde: hangt samen met maatregel E1.
13. *Efficiëntere benutting elektriciteitsnetten*: Deze maatregel is gericht op de verbetering van de netcapaciteit. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Elektriciteit 6.2.
14. *Intensivering samenwerking medeoverheden:* Geïntensiveerde samenwerking met gemeenten, provincies etc. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Elektriciteit 6.8.
15. *Negatieve emissies:* Generieke stimulering negatieve emissies (exclusief AVI's) tot maximaal 3,5 Mton vooruitlopend op aanpassing ETS met inachtneming van de bestaande inzet uit het duurzaamheidskader biogrondstoffen en de Richtlijn Hernieuwbare Energie. Een einddatum wordt overwogen.

16. *Ondersteuning ontwikkeling SMR's (Small Modular Reactors): Versnellen realisatie SMR*'s door ondersteuning bij de overgangsfase van ontwerp naar realisatie. Deze overgang kan versneld worden door een praktische koppeling tot stand brengen tussen Nederlandse maakindustrie en ontwikkelaars van SMR's. Dit is van toepassing voor SMR's gebaseerd op conventionele nucleaire concepten die kort staan voor de transitie naar realisatie. Deze praktische koppeling versterkt de waardeketen, met oog voor kwaliteitsverzekering, door samenwerking met de toezichthouder en de onderzoekssector. Voorwaarde: behoeft nadere uitwerking.
17. *Onderzoeken nieuwbouw kerncentrales, kennisinfra, uitvoeringslasten:* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel kernenergie.
18. *EBN: versnellen onderzoek CCS:* Dit voorstel stelt EBN in staat het onderzoek naar de capaciteit van CCS in Nederland te versnellen. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Elektriciteit 6.6.

Industrie en Circulaire Economie (IC)

1. *Vaststellen doelstelling maatwerkafspraken:* De doelstelling van maatwerk wordt vastgesteld op totaal 3,5 Mton additionele CO_2-reductie t.o.v. CO_2-heffing in 2030.
2. *Vervallen dispensatierechten bij maatwerk:* de door de maatwerkafspraken vrijvallende dispensatierechten onder de CO_2-heffing zullen niet meer beschikbaar zijn voor andere activiteiten, waardoor deze niet meer verhandelbaar zijn. Het aantal niet meer beschikbare dispensatierechten zal gelijk zijn aan de afgesproken CO_2-reductie door de maatwerkafspraak. Hiermee wordt een waterbedeffect voorkomen.
3. *Ophogen perceel VI-MKB incl. correctie EG-regeling*: Onder voorwaarde van een ambitieus doel voor industrie (maatregelen IC1, IC2, IC9, IC10 en IC11) wordt het indicatieve budget voor het perceel verduurzaming industrie en innovatie mkb verhoogd. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming industrie en innovatie mkb.
4. *NIKI*: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming industrie en innovatie mkb. Voorwaarden: voor elke ton CO_2-reductie waar een bedrijf binnen de NIKI subsidie voor krijgt, wordt gezorgd dat een equivalente ton aan dispensatierechten niet meer beschikbaar zijn voor andere activiteiten, waardoor deze niet meer verhandelbaar zijn. Momenteel wordt bezien op welke manier dit kan worden geregeld; er wordt onderzocht of het nodig is om een minimale CO_2-reductiedrempel in te stellen; in de regeling wordt de voorwaarde opgenomen van een verplicht klimaatplan gericht op klimaatneutraliteit in 2050 met concrete tussendoelstellingen; en in de regeling wordt de voorwaarde opgenomen dat om voor subsidie in aanmerking te komen de activiteiten in NL door een industriële onderneming worden uitgevoerd. Zodra de activiteiten niet meer in NL (kunnen) worden uitgevoerd is de subsidie niet meer beschikbaar voor de betreffende industriële onderneming en wordt de subsidie zo nodig teruggevorderd. Deze middelen komen boven op de al uit het Klimaatfonds toegekende middelen voor 2023.
5. *VEKI*: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming industrie en innovatie mkb. Deze middelen komen boven op de al toegekende middelen in 2023.
6. *Uitvoeringskosten maatwerk*: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming industrie en innovatie mkb. Voorwaarden: het opstellen van een bestedingsplan waarin wordt toegelicht hoe voorkomen wordt dat structurele verplichtingen ontstaan, met name bij het inrichten van een expertpool voor vergunningverlening van 40 fte.
7. *TSE haalbaarheidsstudies*: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming industrie en innovatie mkb. Voorwaarden: onderzoeken of het nodig is om de maximum subsidiebedragen in de regeling substantieel te verhogen om aan te sluiten bij de schaalgrootte van de haalbaarheidsstudies van bedrijven waar maatwerkafspraken mee worden gemaakt.
8. *Eventuele maatwerksubsidies*: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming industrie en innovatie mkb.
9. *Ophoging tarief CO_2-heffing industrie:* Het tarief van de CO_2-hefing wordt per 1-1-2025, via het Belastingplan 2025, opgehoogd conform PBL-advies. PBL voert in de tweede helft van 2023 een tariefstudie uit om vast te stellen welke tarief er nodig is om de in het CA aangekondigde reductie van 4 Mton te waarborgen.
10. *Verlenging CO_2-heffing industrie:* De CO_2-heffing wordt na 2030 met 2 jaar verlengd tot en met 2032. Het prijspad hiervoor wordt bepaald o.b.v. een tariefstudie van PBL. De maatregel wordt opgenomen in het BP2025.

11. *Ophoging minimum CO_2-prijs elektriciteitssector en industrie (o.b.v. tariefstudie):* De huidige minimum CO_2-prijs voor de elektriciteitssector en industrie wordt opgehoogd. De maatvoering van de nieuwe tarieven wordt gebaseerd op de evaluatie van het prijspad, die nu in opdracht van het Ministerie van Financiën wordt uitgevoerd. Dit is staand kabinetsbeleid.
12. *Plastics normering:* Verplichting dat bij alle plastic producten die in Nederland voor de Nederlandse markt worden geproduceerd gemiddeld 25%-30% plastic recyclaat of biogebaseerd plastic wordt toegepast in 2030, oplopend vanaf 2027. Dit kan per 2030 mondiaal bij productie en afvalverbranding een reductie van 1,2 Mton opleveren. Het kabinet zet erop in 0,7 Mton hiervan in Nederland te realiseren.
13. *Ondersteuning van o.a. ketenvorming en recyclingtechnieken voor circulaire plastics:* Het budget uit het Klimaatfonds Ontwerp Meerjarenprogramma 2024 is bedoeld voor ketenvorming, innovatieve recyclingtechnieken en de innovatieve productie van duurzame fossielvrije kunststoffen. Voor opschaling van recyclingcapaciteit en vraagstimulering is nadere uitwerking nodig en worden middelen gereserveerd voor het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarde voor de reservering: nadere uitwerking ondersteuning en dat maatregel plastics normering voldoende is uitgewerkt (IC12), en er zicht op is op volwaardige prikkels voor recycling door CO_2-beprijzing bij AVIs (IC15).
14. *Negatieve emissies AVI's:* Door toepassing van CCS kan in 2030 maximaal 2 Mton extra aan negatieve emissies worden behaald. Daarbij waakt het kabinet voor lock in-effecten die de uitvoering van het duurzaamheidskader biogrondstoffen – gericht op steeds hoogwaardiger inzet van biogrondstoffen – zouden vertragen of belemmeren. Daarnaast bewaakt het kabinet dat het stimuleren van negatieve emissies bij AVI's niet leidt tot een perverse prikkel waardoor het voor AVI's lonend zou worden om meer afval te blijven verbranden of zelfs meer afval te importeren en verbranden. Dit zou immers de transitie naar een circulaire economie ondermijnen.
15. *Aanscherping CO_2-heffing industrie voor afvalverbrandingsinstallaties (AVI's):* De CO_2-heffing industrie wordt richting 2030 oplopend met maximaal 1 Mton aangescherpt voor AVI's, zodat in 2030 1 Mton aanvullende reductie van fossiele emissies wordt gerealiseerd in de AVI's. Op basis van de lopende evaluatie van de afvalstoffenbelasting bekijkt het kabinet hoe de prikkels van het beprijzingsinstrumentarium kunnen worden verbeterd om te zorgen dat het minder verbranden van fossiele afvalstoffen en het beter uitsorteren van recyclebare fracties een aantrekkelijk handelingsperspectief wordt voor AVI's. Daarnaast zal op basis van de voortgang bij de AVI's en de (verwachte) ontwikkeling van het nationale afvalaanbod in 2025 en 2028 worden beoordeeld of de emissiereductie-opgave nog reëel is, waarbij belangrijk is dat de nationale afvalverwerking niet in het geding komt. Zo nodig zal de CO_2-heffing industrie daarop worden aangepast voor de AVI's. Het kabinet zal een routekaart naar 2050 opstellen. Onderdeel hiervan zijn de verwachtingen over de benodigde toekomstige verbrandingscapaciteit in de pas met de ontwikkeling richting een circulaire economie. Aan de hand van deze routekaart zal worden toegewerkt naar maatwerkafspraken met bepaalde AVI's. Ter ondersteuning van de emissiereductie kan gebruik worden gemaakt van bestaande subsidieregelingen en wordt een reservering getroffen voor mogelijke maatwerksubsidies aan AVI's. Zie voor een uitgebreide omschrijving van de reservering voor maatwerksubsidies voor AVI's het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming industrie en innovatie mkb. Voorwaarden voor ondersteuning zijn dat de aanscherping van de CO_2-heffing voldoende is uitgewerkt en dat vrijvallende dispensatierechten niet meer beschikbaar zijn voor andere activiteiten (IC15 en IC2) (zie ook toelichting bij punt "dispensatierechten innemen bij maatwerk").
16. *Ondersteuning cluster 6 via NPVI:* Bij het Nationaal Programma Verduurzaming Industrie (NPVI) wordt een ondersteunende unit geformeerd die, in samenspraak met de cluster 6 bedrijven en hun organisaties en de provincies, a tempo concrete knelpunten mee helpt te identificeren en op te lossen. De aanpak valt onder regie van de Stuurgroep NPVI, waar ook de clusterregisseur van cluster 6 zitting in krijgt. Deze aanpak kan bestaan uit bijvoorbeeld ondersteuning bij de transitie of hulp bij financiering (bijvoorbeeld via ROMs). Voorwaarde: behoeft nadere uitwerking.
17. *Aanpassing Energiebelasting:* zie sectoroverstijgend.
18. *Normering fossiele warmte-opwek:* Eerder heeft het kabinet aangekondigd dat het in het kader van de intrekking van de productiebeperking bij kolencentrales kijkt naar een versnelling elektrificatie in de industrie en glastuinbouw door middel van een normering van o.a. e-boilers, in combinatie met subsidie. Met het oog op de voorziene capaciteitsproblemen voor elektrificatie wordt deze normering in brede vorm uitgewerkt, gericht op een verbod op de

inzet van fossiele brandstoffen voor verwarmingsprocessen bij uitbreiding, nieuwbouw en vervanging van industriële productie-installaties.
19. *Normering circulair slopen*: Het uitwerken en invoeren van een milieuprestatie-eis voor circulaire sloop en hergebruik en/of hoogwaardige recycling, op basis van de deels nog te ontwikkelen best beschikbare werkwijzen. Hierbij wordt in samenhang naar bouwregelgeving en afvalregelgeving gekeken. Er wordt in eerste instantie een balans beoogd tussen de hoogte van de norm en de kosten.
20. *Aanscherpen energiebesparingsplicht:* zie sectoroverstijgend.
21. *Continuering van de innovatieregeling DEI+CE:* De bestaande innovatieregeling DEI+CE wordt komende jaren weer opengesteld. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling.
22. *Bevorderen circulair doen en gedrag*: Deze maatregel omvat zowel een brede gedragsaanpak gericht op burgers, leermodules voor werkenden als een subsidieregeling voor het onderwijs. Onder gedrag wordt ook verstaan de keuze voor een baan die de transitie naar een circulaire en klimaatneutrale samenleving vooruithelpt omdat er nu een groot tekort is aan vakmensen. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO-Klimaat fiche 7.3.
23. *Normering biobased bouwen:* Aanscherping en bredere toepassing van de milieuprestatie-eis aan gebouwen en verdergaande sturing op CO_2, waardoor de toepassing van biobased materialen wordt gestimuleerd. Zo kan de keten ontwikkelen en groeien als rendabel bedrijfsmodel voor boeren en bouwers, waarbij ook CO_2 wordt vastgelegd in de gewassen. Er wordt budget toegekend en een reservering gemaakt voor in ieder geval het opzetten van innovatieve productielijnen, de vorming van ketens en het maken van productkaarten voor de Nationale Milieudatabase. Uitgangspunt is dat de ontwikkeling leidt tot een gezonde Nederlandse markt vanaf 2030. Voorwaarde: De uitwerking van de aanpak en de concrete normering moeten leiden tot voldoende zicht op de ontwikkeling tot een gezonde Nederlandse markt vanaf 2030.

Landbouw en Landgebruik (L)

1. *Aanscherping van het restemissiedoel voor de GTB naar 4,3 Mt 2030*: In het convenant Energietransitie Glastuinbouw 2022-2030 is een bandbreedte van 4,3 tot 4,8 Mton afgesproken. Aanscherping naar 4,3 Mton is daarmee in lijn met maximale ambitie. Huidige doel o.b.v. CA + MJN2022 (incidentele maatwerksubsidie CO_2-levering) is 5,3 Mton. Daarmee is er sprake van een aanscherping van 1 Mton ten opzichte van het coalitieakkoord.
2. *Vlakke individuele heffing die restemissiedoel GTB borgt:* In het convenant Energietransitie Glastuinbouw 2022-2030 is afgesproken om het CO2-sectorsysteem dat tot en met 2024 loopt, te vervangen met een individuele heffing per 2025. In samenspraak met de convenantspartijen is gekozen voor een vlakke emissiebelasting. De opbrengst gaat naar de algemene middelen. De tariefvoering zal zodanig zijn dat het restemissiedoel van 4,3 Mton (alle broeikasgassen) met voldoende zekerheid wordt gehaald. Uitwerking hiervan loopt via het BP2024. Er wordt een aparte tariefstudie gedaan voor vaststelling van het tarief per 1-1-2025.
3. *Beperking WKK-inputvrijstelling per 2025 conform CA evt. met ingroeipad met volledige doorvoering in 2030 en substantiële stappen vanaf 2025, te besluiten in augustus*: In het Coalitieakkoord is afgesproken om de WKK-inputvrijstelling per 2025 te beperken. Op basis van een nader te verschijnen impactanalyse wordt de komende maanden bezien of en hoe deze maatregel via een ingroeipad kan worden vormgegeven, waarbij in ieder geval in 2025 zal worden gestart. De impactanalyse zal inzicht bieden in de lasteneffecten en de CO_2-reductie. Op basis van de impactanalyse wordt de maatvoering gefinaliseerd. In het pakket zijn hiervoor middelen gereserveerd, waarbij uitgangspunt is dat de maatregel uiterlijk in 2030 volledig is doorgevoerd en waarbij er in de maatvoering substantiële stappen moeten worden gezet in de jaren daarvoor. Randvoorwaardelijk voor een eventuele ingroei is dat er geen gevolgen zijn voor de middelen die Nederland in het kader van het Herstel- en Veerkrachtplan ontvangt. Nederland heeft zich namelijk in het HVP juridisch gecommitteerd het verlaagd energiebelastingtarief GTB af te schaffen en de inputvrijstelling in de energiebelasting gericht op wkk's te beperken per 2025. Mocht Nederland zich hier niet aan houden en aldus niet in staat zijn de afspraak na te komen, dan heeft dit mogelijk financiële gevolgen. Het vaststellen van de orde van grootte van deze financiële gevolgen zijn door de wetgever bij Europese Commissie belegd en moet nader worden onderzocht. Tot slot wordt voor de uitvoerbaarheid en de inpasbaarheid in de IV-portfolio van de Belastingdienst een voorbehoud gemaakt. Dit zal

de komende tijd onderzocht worden en kan worden meegewogen in het definitieve besluit in augustus. De maatregel wordt opgenomen in het BP2024.

4. *Afschaffen verlaagd energiebelastingtarief glastuinbouw per 2025 conform CA evt. met ingroeipad met volledige doorvoering in 2030 en substantiële stappen vanaf 2025, te besluiten in augustus*: In het Coalitieakkoord is afgesproken om het verlaagd energiebelastingtarief per 2025 af te schaffen. Op basis van een nader te verschijnen impactanalyse wordt de komende maanden bezien of en hoe deze maatregel via een ingroeipad kan worden vormgegeven, waarbij in ieder geval in 2025 zal worden gestart. Op basis van de impactanalyse wordt de maatvoering gefinaliseerd. De impactanalyse zal inzicht bieden in de lasteneffecten en de CO_2-reductie. In het pakket zijn hiervoor middelen gereserveerd, waarbij uitgangspunt is dat de maatregel uiterlijk in 2030 volledig is doorgevoerd en waarbij er in de maatvoering substantiële stappen moeten worden gezet in de jaren daarvoor. Randvoorwaardelijk voor een eventuele ingroei van deze twee fiscale maatregelen is dat 1) de Europese commissie een nieuwe beschikking voor staatssteun afgeeft voor verlenging van het verlaagd EB-tarief GTB en 2) er geen gevolgen zijn voor de middelen die Nederland in het kader van het Herstel- en Veerkrachtplan ontvangt. Nederland heeft zich namelijk in het HVP juridisch gecommitteerd het verlaagd energiebelastingtarief GTB af te schaffen en de inputvrijstelling in de energiebelasting gericht op wkk's te beperken per 2025. Mocht Nederland zich hier niet aan houden en aldus niet in staat zijn de afspraak na te komen, dan heeft dit mogelijk financiële gevolgen. Het vaststellen van de orde van grootte van deze financiële gevolgen zijn door de wetgever bij Europese Commissie belegd en moet nader worden onderzocht. De maatregel wordt opgenomen in het BP2024.
5. *Aanscherping energiebesparingsplicht en aanpassingen Energiebelasting*: zie sectoroverstijgend. Deze maatregelen hebben effecten op de landbouw, en met name op de glastuinbouw. Aanpassingen in de energiebelasting interacteren met de fiscale maatregelen uit het CA. De energiebesparingsplicht glastuinbouw is sinds 2023 van toepassing op de glastuinbouw.
6. *Openstelling SDE-categorie 'lucht-water-warmtepomp' voor glastuinbouw*: In aanloop naar de ondertekening van het convenant is door EZK richting Glastuinbouw-Nederland o.a. toegezegd om de SDE-categorie 'lucht-water-warmtepompen' open te stellen voor de glastuinbouw. Dit is in lijn met het PBL-advies. Dit leidt niet tot aanvullende overheidsuitgaven omdat er binnen de SDE concurrentie plaatsvindt voor dezelfde hoeveelheid middelen.
7. *Correctieregeling duurzame warmte n.a.v. motie Grinwis-Erkens*: In het kader van de motie Grinwis-Erkens wordt 60 mln. gereserveerd voor een nader uit te werken correctieregeling duurzame warmte. De beschikkingen hiervoor moet vóór 2024 worden uitgegeven omdat hiervoor het Tijdelijk crisiskader staatssteun Oekraïne wordt beoogd en deze in 2023 afloopt. De daadwerkelijke uitgaven kunnen mogelijk na 2023 plaatsvinden.
8. *Distributienetten glastuinbouw*: Middelen zijn bedoeld voor een nader uit te werken subsidieregeling voor warmtedistributienetten in de glastuinbouw. Voorwaarden: restemissiedoel van 4,3 Mton en de voorwaarden zoals geformuleerd door fondsbeheer: nadere uitwerking van (1) de hoogte van de onrendabele top o.b.v. de uitkomsten van onderzoeken; (2) fiscale vergroeningsmaatregelen voor de glastuinbouw; (3) de doelmatige vormgeving van de maatregel en (4) opname van een toekomstbestendigheidstoets in de regeling om *stranded assets* te voorkomen. Voor een uitgebreide omschrijving zie het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Energie-infrastructuur.
9. *EG-regeling:* Voor een uitgebreide omschrijving zie het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming industrie en innovatie mkb. Voorwaarden: Maatregelen met een terugverdientijd van 5 jaar of minder komen niet in aanmerking; en de bijdrage uit het Klimaatfonds leidt niet tot een lagere bijdrage van de begroting van het ministerie van LNV aan deze regeling.[1].
10. *Generieke en gebiedsgerichte instrumentering ter borging van 4 van de 5 Mton in NPLG.* De klimaatopgave voor veehouderij en akkerbouw, via het NPLG, blijft gehandhaafd op 5 Mton. De verwachting is dat met opkoopregelingen circa 1 Mton reductie gerealiseerd kan worden. Voor de resterende klimaatopgave van 4 Mton wordt normerend en beprijzend beleid gemaakt. Over de concrete invulling van het normerend en beprijzend beleid maakt de minister van

[1] Kamerbrief over voortgang integrale aanpak landelijk gebied en opvolging Porthos-uitspraak RvS | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit afspraken in het Landbouwakkoord. Als daarmee niet de beoogde reductie wordt afgedekt, neemt het kabinet aanvullende maatregelen. Daarbij put het kabinet uit het IBO en houdt het kabinet oog voor de bevindingen van de werkgroep 'normeren en beprijzen stikstof'[1]. In het IBO zijn maatregelen uitgewerkt zoals een grondgebondenheidsnorm, een emissiebelasting, veevoermaatregelen, een uitbreiding van het dierrechtenstelsel en het afromen van rechten bij transacties. De maatregelen uit het Landbouwakkoord moeten tezamen leiden tot een samenhangend pakket aan normering en beprijzing dat leidt tot stikstof-, water-, bodem-, en klimaatdoelbereik.

11. *Bevorderen duurzaam en plantaardig aanbod voedsel in retail d.m.v. normering, tegengaan voedselverspilling:* invulling te bepalen in Landbouwakkoord en/of de voedselbrief die verschijnt zodra het Landbouwakkoord gereed is.
12. *Bevorderen transparantie duurzaamheid voedselaanbod: invulling te bepalen in Landbouwakkoord en/of voedselbrief die verschijnt zodra het Landbouwakkoord gereed is.*
13. *(Onderzoek naar) heffingen ter bevordering van duurzame productie en consumptie van voedingsmiddelen:* binnen het traject van het landbouwakkoord wordt gekeken naar beprijzingsmogelijkheden ter bevordering van duurzame productie en consumptie. Voordat een besluit over invoering van deze maatregel kan worden genomen, is nader onderzoek nodig.
14. *Intensivering veenweideaanpak*: Het kabinet wil de *veenweideaanpak* intensiveren door normering van het grondwaterpeil onder voorbehoud van beschikbare financiering. De exacte norm kan verschillen per gebied en wordt onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak. Gesprekken hierover vinden plaats in het kader van het Landbouwakkoord.

Gebouwde Omgeving (G)

1. *Uitfasering huurwoningen labels EFG per 2029; daarna alle huurwoningen geïsoleerd tot de standaard bij renovatiemomenten:* Op 1-1-2029 moeten alle huurwoningen met energielabel E, F of G zijn verduurzaamd naar minimaal label D. Vanaf 2029 geldt voor huurwoningen dat ze op het moment van renovatie moeten worden geïsoleerd tot de isolatiestandaard. Er wordt nog gekeken hoe kan worden gewaarborgd dat renovaties niet worden uitgesteld. Voor huurwoningen met monumentale status wordt de vormgeving van de streefnorm nader onderzocht.
2. *Introductie ZEB-norm alle woningen 2050:* Op 1-1-2050 moeten alle gebouwen Zero Emissions Buildings zijn. Dit betekent dat gebouwen een lage energievraag hebben, ter plaatse geen CO_2-emissies door fossiele brandstoffen mogen veroorzaken en dat er geen of zeer weinig operationele broeikasgasemissies plaatsvinden. De precieze vormgeving van deze ZEB-norm uit de herziene EU Energy Performance of Buildings Directive moet nog worden bepaald. Voor monumenten wordt de vormgeving van een streefnorm nader onderzocht.
3. *Verbeteren informatievoorziening financieringsopties verduurzaming incl. verplicht onderdeel hypotheekgesprek:* Informatievoorziening door Rijk en gemeenten over financieringsopties en business case. Verplichte toetstermen voor financieel adviseurs aanpassen, verkort advies opstellen, zodat financieringsopties voor verduurzaming (o.a. het Nationaal Warmtefonds, consumptief en hypothecair krediet) standaard ter sprake komen in adviesgesprekken. Zie IBO-Klimaat fiche 2.8.
4. *Aanpassing energiebelasting:* zie sectoroverstijgend.
5. *Nationaal Isolatieprogramma:* Betreft middelen voor het Nationaal Isolatieprogramma zoals beschreven in de brief van de minister voor VRO van 4 april 2022 (Kamerstukken II, Vergaderjaar 2021-2022, 30196, nr. 787). Een deel van de middelen is gereserveerd voor het Meerjarenprogramma 2025. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming gebouwde omgeving. Voorwaarde reservering: Middelen worden toegekend op basis van de tussentijdse evaluatie op doelmatigheid, die conform de evaluatieplanning ISDE in 2025 wordt gehouden.
6. *Ontzorging VvE's:* Middelen zijn bedoeld voor activeren, bouwbegeleiding voor verduurzaming en opstellen meerjarenonderhoudsplannen. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming gebouwde omgeving.
7. *Aanpak kwetsbare wijken en dorpen versterken:* Betreft het beschikbaar stellen van extra middelen aan gemeenten specifiek voor kwetsbare huishoudens in energetisch slechte woningen, zodat bij deze huishoudens de woningen een hogere mate van verduurzaming kunnen bereiken. Deze middelen kunnen bovenop de middelen voor de lokale aanpak worden ingezet. De middelen zijn bedoeld voor isolatie en eventueel interne voorzieningen t.b.v

aansluiting op warmtenetten indien aan de orde i.h.k.v. de wijkaanpak. Voorwaarde: maatregel vergt nadere uitwerking.

8. *Zon PV in huursector:* Er komt tijdelijk een subsidie voor corporaties en particuliere verhuurders in het gereguleerde segment indien de salderingsregeling wordt afgebouwd. Met de subsidie worden de netto investeringskosten voor zonnepanelen lager en kunnen verhuurders met een lagere vergoeding van de huurder toe. Daardoor wordt de instemming door huurders makkelijker. De opgewekte stroom moet naar de huurder gaan. Voorwaarden: dat de salderingsregeling wordt afgebouwd en de maatregel nader wordt uitgewerkt.
9. *Warmtefonds ophogen: 0% rente voor inkomens tot EUR 60.000 en 1,5% rentekorting voor VvE's:* Het verlagen van de rente die het Warmtefonds rekent voor haar leningen naar 0% voor burgers met een inkomen tot €60.000 (indicatief), om daarmee de remmende werking van de gestegen marktrente weg te nemen en een prikkel te geven aan woningeigenaren om te verduurzamen. Voor VvE's wordt de rente verlaagd met circa 1,5% (waarmee de rente nu zou uitkomen op 2,5-3%). Voorwaarde reservering: nadere uitwerking en dat op basis van het lopende, aan de Tweede Kamer toegezegde (Kamerstuk TZ202209082), onderzoek een positief beeld ontstaat over nut en noodzaak van het onlangs doorgevoerde 0%-rentetarief.
10. *Uitfaseren slechtste energielabels Utiliteitsbouw*: De 15% gebouwen met gebruiksfuncties winkels, logies en bijeenkomstgebouwen met de slechtste energieprestatie moeten per 1-1-2027[2] zijn verduurzaamd en de volgende 10% per 1-1-2030. Dit betekent gemiddeld de gebouwen met label EFG per 2027 en label D per 2030. Voor de gebruiksfuncties gezondheidszorg, onderwijs, sport en celfunctie zullen de jaartallen gelden zoals die worden vastgelegd in de definitieve Europese Energy Performance of Buildings Directive IV. Voor cultuurgebouwen zal worden bekeken of het mogelijk is de jaartallen uit de EPBD te laten gelden.
11. *Introductie energieprestatie-eisen industriefunctie*: Voor gebouwen met een industriefunctie worden energieprestatie-eisen opgenomen in het Bouwbesluit/Besluit Bouwwerken Leefomgeving, waarin voor andere gebouwen al dergelijke eisen worden gesteld. In het verlengde hiervan komen deze gebouwen ook te vallen onder de maatregel Uitfaseren slechtste energielabels Utiliteitsbouw.
12. *Vervolg portefeuilleaanpak*: Er komt een vervolg op de huidige portefeuilleaanpak voor grote gebouweigenaren. Zij krijgen vanaf 2027 de mogelijkheid om via een gefaseerde aanpak de overtreding op nieuwe en de op dat moment vigerende normering ongedaan te maken. Hiertegenover staat een hogere energieprestatie, energiebesparing en CO_2-reductie op portefeuilleniveau. De gefaseerde aanpak moet worden beschreven in een portefeuilleroutekaart.
13. *Ontzorgingsprogramma MKB/bedrijventerreinen*: Voor kleine mkb'ers wordt een ontzorgingsprogramma ontwikkeld met een proactieve benadering die aansluit bij de energiebesparingsplicht én het uitfaseren van slechte energielabels, in samenwerking met de provincies en de brancheorganisaties. Bij bedrijventerreinen gaat het om de organisatiegraad op deze terreinen te verhogen, die als randvoorwaarde nodig is voor verdere verduurzaming en energiebesparing.
14. *Maatschappelijk vastgoed: Subsidie DUMAVA.* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming gebouwde omgeving. Binnen de reeks worden er middelen vrijgemaakt voor handhaving van de normering ter uitfasering van de slechtste labels in de gehele utiliteitsbouw.
15. *Maatschappelijk vastgoed: Duurzaam Rijksvastgoed.* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming gebouwde omgeving.
16. *Maatschappelijk vastgoed: Ondersteuning maatschappelijk vastgoed.* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming gebouwde omgeving. De maatregel ziet toe op het ondersteunen van maatschappelijk vastgoed via: 1) het huidige Kennis- en Innovatieplatform Verduurzaming Maatschappelijk vastgoed, dat wordt verlengd tot en met 2030, en 2) de huidige ontzorgingsprogramma's die worden voortgezet en geïntensiveerd. Binnen de reeks worden er middelen vrijgemaakt voor energielabels in het maatschappelijk vastgoed.

[2] Vanwege de bijzondere positie van de krijgsmacht in de EPBD IV, kan Defensie afwijken van deze maatregelen. Deze afspraken worden vastgelegd in een portefeuilleroutekaart, waarmee Defensie meedoet in de portefeuilleaanpak vanaf 2027.

17. *Maatschappelijk vastgoed: Revolverend fonds.* Betreft een reservering in het MJP 2025. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming gebouwde omgeving. Ook wordt uit dit budget een programmatische aanpak opgezet voor maatschappelijk vastgoed, gericht op het slimmer organiseren van de verduurzaming. Projecten kunnen worden gebundeld, processen in besluitvorming en inkoop worden gestandaardiseerd en financiering kan aan deze gezamenlijke projecten worden gekoppeld. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar terugverdienmogelijkheden, maar worden ook de positieve baten of het maatschappelijk rendement van het renoveren of verduurzamen van vastgoed met een maatschappelijke functie meegewogen. Indien blijkt dat de 300 miljoen die nu gereserveerd is voor het revolverend fonds niet (volledig) nodig blijkt, worden deze (resterende) middelen benut voor de DUMAVA-subsidieregeling.
18. *Energiebesparingsplicht beter handhaven en aanscherpen tot 7 jaar terugverdientijd*: zie sectoroverstijgend.
19. *Aanvulling ISDE:* Aanvulling ISDE zodat deze niet vroegtijdig uitgeput wordt door o.a. normering en toename *all electric*. Voorwaarde reservering: middelen worden toegekend op basis van de tussentijdse evaluatie op doelmatigheid, die conform de evaluatieplanning ISDE in 2025 wordt gehouden en op voorwaarde dat de normering inzake vervanging verwarmingsinstallaties vanaf 2026 voldoende is uitgewerkt.
20. *Stimulering hybride warmtepompen bestaande bouw.* Middelen zijn bedoeld om de ISDE-regeling te intensiveren. Een deel van de middelen is gereserveerd voor het Meerjarenprogramma 2025. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Verduurzaming gebouwde omgeving. Voorwaarden reservering: Middelen worden toegekend op basis van de tussentijdse evaluatie op doelmatigheid, die conform de evaluatieplanning ISDE in 2025 wordt gehouden.
21. *Nationale subsidieregeling warmtenetten.* Middelen zijn bedoeld voor het intensiveren van de Nationale Subsidieregeling Warmtenetten (WIS). Een deel van de middelen is gereserveerd voor het Meerjarenprogramma 2025. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Energie-infrastructuur.
22. *Geothermie, lage temperatuur.* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarde: het voorkomen van overlap van stimulering middels de SDE++.
23. *Doe-het-zelf-voucher:* Dit een isolatietegoedbon voor de doe-het-zelver, zodat doe-het-zelvende burgers kosten kunnen besparen bij het isoleren van hun huis en schaarse professionals vooral kunnen worden ingezet voor complexe werkzaamheden.

Mobiliteit (M)

1. *Aanscherping CO_2-doel werkgebonden personenmobiliteit:* Het CO_2-reductiedoel voor werkgebonden personenmobiliteit wordt aangescherpt van 1 naar 1,5 Mton.
2. *Aanschafsubsidies particulier EV (tweedehands):* Via de SEPP wordt de aanschaf van tweedehands elektrische personenauto's (EV) gestimuleerd. Deze maatregel leidt tot circa 528 mln. aan extra uitgaven (t/m 2029), wat wordt gedekt door een verhoging van de vaste voet in de bpm met 200 euro vanaf 2025.
3. *Laadinfrastructuur voor wegvervoer (logistiek en personenvervoer)*. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Energie-infrastructuur.
4. *Uitbreiden zero-emissiezones voor gemeenten*: Er wordt een wettelijke mogelijkheid gecreëerd voor gemeenten, waardoor zij uiterlijk in 2030 een zero-emissiezone kunnen instellen voor taxi's, bussen, particuliere bestelauto's, brom- en snorfietsen en motoren. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche M12.
5. *Aanscherpen normen duurzaam inkopen*: Vanaf 2026 wordt regelgeving aangescherpt voor het aandeel ingekochte en schone emissievoertuigen voor voertuigen en diensten door medeoverheden en aanbestedende diensten en –instanties. Er worden middelen beschikbaar gesteld vanuit het Rijk om hieraan bij te dragen. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche M13. Voorwaarde: nadere uitwerking en aanpassing Regeling Bevordering Schone Wegvoertuigen conform fiche IBO Klimaat.
6. *Vergroenen reisgedrag (afspraak CA):* Dit betreft een maatregel om verschillende manieren van duurzaam reisvervoer en –gedrag te stimuleren, bijv. rond thuiswerken, opschalen deelmobiliteit, veranderingen in de cultuur en werkwijzen (sociale innovatie), versterken fietsinfra, minder vliegen en stimuleren (internationale) treinreizen.

7. *Aanscherpen CO_2-prestaties goederenvervoer*: Afspraken maken met transportsector over meten en verbeteren CO_2-prestatie in combinatie met ondersteuning vanuit terugsluis VWH met op termijn invoeren wettelijke norm per 01-01-2027 gericht op 30% minder CO_2-uitstoot in 2030 t.o.v. 2018.
8. *Invoeren CO_2-grondslag emissievrije vrachtwagens in VWH:* In de vrachtwagenheffing wordt een CO_2-grondslag ingevoerd met korting van 75% voor emissievrije vrachtwagens, dusdanig dat deze budgetneutraal is t.o.v*. de huidige vormgeving.*
9. *Aanscherpen Europese emissielimieten*: de Europese Commissie heeft voorgesteld om CO_2-normen voor zware bedrijfsvoertuigen aan te scherpen. Dit levert naar verwachting circa 0,1 Mton op.
10. *Verplichting van gemiddeld label B in 2030 in de binnenvaart:* Verplichting van minimaal emissielabel B in 2030. Vormgeving wordt vastgesteld op basis van uitkomsten studie (conform toelichting fiche IBO-Klimaat nr. M5).
11. *Beprijzing emissies binnenvaart onder het EU-ETS2 (opt-in):* Beprijzing brandstofgebruik binnenvaart door opt-in het ETS2 (zie sectoroverstijgend).
12. *Subsidie voor waterstof in wegvervoer en binnenvaart*: Er worden middelen gereserveerd voor het MJP2025 voor toepassing van waterstof in wegtransport en binnenvaart als alternatief op compensatie van de raffinageroute SDE++. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarde reservering: ambitieuze uitwerking verplichting emissielabel binnenvaart en opt-in ETS2 voor de binnenvaart (zie maatregel M15 en M16).
13. *Subsidie voor laadinfrastructuur bouw.* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Energie-infrastructuur.
14. *GWW Opschaling infratechnieken (CE)* - Het doorontwikkelen van duurzame innovatietechnieken van publieke infraprojecten (Grond/Weg/Waterbouw; GWW) door middel van een *launching customer* programma, gericht op de eerste klant (opdrachtgever) van een nieuwe innovatie.
15. *Verduurzaming zeevaartschepen*: In het klimaatfonds worden middelen gereserveerd voor duurzame aandrijftechnieken (zeevaart). Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling.
16. *Stimulering zeevaart door walstroom*: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel energie-infrastructuur.
17. *De inzet van biobrandstoffen in het wegverkeer wordt verhoogd met 20 PJ*: dit gebeurt door een geleidelijke verhoging van de jaarverplichting hernieuwbare energiedragers.[3]

Sectoroverstijgend (S)

1. *Toepassing Groen Gas (extra inzet t.o.v. KEV22-raming ter invulling van CA-afspraak):* Uitwerking bijmengverplichting groen gas conform CA.
2. *Vergassing: stimulering projecten vergassing 1e en 2e fase*. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarden: positieve staatssteuntoets; een nadere uitwerking van de kasreeks wanneer meer bekend is welke projecten een aanvraag indienen; het betrekken van de maatregel duurzame luchtvaartbrandstof bij de nadere uitwerking; en een realistische inschatting van de CO_2-emissiereductie. Tevens dient de bijmengverplichting voor groen gas voldoende te zijn uitgewerkt.
3. *Vergassing: expertisecentrum, organisatie, haalbaarheidsstudies*. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarde: De bijmengverplichting voor groen gas is voldoende uitgewerkt.
4. *Elektrolyse, onshore: 50 MW:* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarde: er dient voldoende voortgang te zijn geboekt ten aanzien van afnameverplichting.
5. *Elektrolyse, onshore: 500-1.000 MW*. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarden: nadere uitwerking van het instrument; positieve staatssteuntoets; dat in de opzet van de regeling geborgd wordt dat de

[3] Defensie ondersteunt de klimaatmaatregelen. Daarbij neemt Defensie waar mogelijk een voortrekkersrol, zoals de 20% bijmenging duurzame brandstoffen per brandstofsoort in 2030. Alleen wanneer een verduurzamingsmaatregel de operationele taakuitvoering in de weg staat, maakt zij aanspraak op haar uitzonderingspositie.

inzichten worden meegenomen van elektrolyse, onshore 50 MW; dat een realistische inschatting gemaakt wordt van de CO_2-emissiereductie (PBL vindt de huidige inschatting aan de hoge kant); dat kennisdeling als vereiste wordt opgenomen in de subsidieregeling; en dat er een marktstudie komt om vraag- en aanbodmarkt in kaart te brengen zodat beter gestuurd kan worden op de instrumentenmix. Tevens dient voldoende voortgang te zijn geboekt ten aanzien van afnameverplichting.

6. *Elektrolyse, offshore: <=100 MW (CAPEX).* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarden: nader uitgewerkt bestedingsplan en het opnemen van kennisdeling als vereiste in de subsidieregeling. Tevens dient voldoende voortgang te zijn geboekt ten aanzien van afnameverplichting.
7. *Elektrolyse, offshore: 500 MW (CAPEX + OPEX).* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarden: dat in de regeling wordt geborgd dat de inzichten worden meegenomen van elektrolyse, offshore <=100MW. Tevens dient voldoende voortgang te zijn geboekt ten aanzien van afnameverplichting.
8. *H2Global*, import van groene waterstof. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarde: Tevens dient voldoende voortgang te zijn geboekt ten aanzien van afnameverplichting.
9. *Elektrolyse*: kennisplatform offshore en ketenbrede consortia. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarde: er dient voldoende voortgang te zijn geboekt ten aanzien van afnameverplichting.
10. *Waterstofnetwerk op zee:* Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Energie-infrastructuur.
11. *De-risken grootschalige waterstofopslag*. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Energie-infrastructuur.
12. *Afschaffen vrijstelling in kolenbelasting voor duaal verbruik 2028*: De vrijstelling in de kolenbelasting voor duaal gebruik van kolen wordt per 1 januari 2028 afgeschaft.
13. *Onderzoek en impactanalyse van afbouwpad fiscale regelingen die fossiel energieverbruik stimuleren (waaronder vrijstelling in de energiebelasting voor non energetisch verbruik van aardgas en het niet heffen van accijns over het non energetisch verbruik van minerale oliën):* Als onderdeel van het reeds lopende onderzoek waarin de fiscale regelingen in kaart worden gebracht die fossiel verbruik bevoordelen, wordt een impactanalyse gedaan naar de effecten van het afbouwen van deze regelingen (i.i.g. vrijstelling voor non energetisch verbruik aardgas en het heffen van accijns op non-energetisch verbruik van minerale oliën). Bij miljoenennota komt het kabinet tot besluitvorming over het gewenste afbouwpad, waarbij bedrijven voldoende handelingsperspectief worden gegeven om te verduurzamen.
14. *Brede toepassing ETS2 (opt-in):* Het kabinet zet in op zo breed mogelijke toepassing door alle brandstoffen onder het EU-handelssysteem voor brandstofgebruik (ETS2) te brengen. Definitieve besluitvorming over de ETS2 opt-in kan plaatsvinden zodra de uitvoeringsverordening hierover is gepubliceerd door de EU-commissie.
15. *Nationaal Emissieplafond voor ESR sectoren:* De komst van het emissiehandelsysteem ETS2 - dat gaat gelden voor brandstofgebruik in de ESR-sectoren gebouwde omgeving, wegverkeer en industrie - biedt de mogelijkheid om aansluitend een nationaal emissieplafond voor ESR-sectoren in te voeren dat rekening houdt met het nationale emissiedoel in de nationale klimaatwet. Het kabinet ziet dat een dergelijk nationaal emissieplafond kan zorgen voor meer zekerheid in het behalen van de doelstellingen en zal dit daarom verder verkennen en betrekken bij besluitvorming van het Klimaatplan 2024. Er zijn vormgevingskeuzes te maken over de invoering, o.a. de doelstelling en het toepassingsbereik alternatieve verdeling van rechten. Ook dient te worden onderzocht hoe een nationaal emissieplafond zou samenhangen met de komst van ETS2 en met het bestaande beleidsinstrumentarium. De minister van Financiën en de minister voor Klimaat en Energie zullen zo snel mogelijk een gezamenlijk onderzoek instellen waarin al deze aspecten worden onderzocht. Voor onderzoek wordt €2 mln. gereserveerd.
16. *Aanscherpen energiebesparingsplicht en mkb ondersteuning*: Het kabinet scherpt de energiebesparingsplicht aan door de terugverdientijd in 2027 op te hogen naar 7 jaar. Bij de uitwerking zal in kaart worden gebracht of er een voldoende additioneel emissiereductie-effect gepaard gaat met het ophogen van de terugverdientijd, gelet op het effect dat de hogere energieprijzen al hebben op de hoeveelheid maatregelen die onder huidige terugverdientijd

vallen en het effect van ander beleid. Ook zal er zal bij de uitwerking zorg worden gedragen voor de uitvoerbaarheid van de maatregelen voor bedrijven. De handhaving op de naleving van de energiebesparingsplicht zal verbeterd worden. Daar is 13,3 mln. euro voor beschikbaar gesteld. De aangescherpte energiebesparingsplicht verplicht ook het mkb om energiebesparende maatregelen uit te voeren. Om het mkb te ondersteunen wordt een instrument ontwikkeld. Hiervoor is 150 mln. euro voor beschikbaar. Hiermee wordt de drempel van het mkb om energiebesparende maatregelen uit te voeren verlaagd. Deze maatregel zal in 2025 operationeel zijn.

17. *Algemene reservering uitvoeringskosten*: bedoeld voor uitvoerings- en handhavingskosten aanvullend klimaatbeleid.
18. *Hogere openstellingronde SDE++ 2024 en 202*5: betreft een intensivering van de SDE++.
19. *Geothermie, hoge temperatuur*. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarden: het voorkomen van overlap van stimulering middels de SDE++.
20. *Vergunningenprocedures, fixers en transport*. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Energie-infrastructuur.
21. *Randvoorwaarden technische arbeidsmarkt*. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Energie-infrastructuur.
22. *Coördinatie MIEK-projecten*. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Energie-infrastructuur.
23. *Technisch uitgangspunt aanpassing tarieven energiebelasting (taakstellend 1,2 Mton):*
    Er worden een aantal maatregelen genomen binnen de energiebelasting. Voor huishoudens worden de tarieven tot een bepaald gasverbruik verlaagd. Daarboven worden ze verhoogd. Daarnaast komt er een apart tarief voor waterstof. Tot slot worden er maatregelen getroffen om de degressiviteit bij aardgas aan te passen en worden de tarieven elektriciteit in de hogere verbruiksschijven verlaagd. In onderstaande tabel is het technisch uitgangspunt voor deze aanpassingen in de energiebelasting opgenomen. Al deze aanpassingen moeten leiden tot een CO2-opbrengst van 1,2 Mton in 2030 (t.o.v. het IBO-basispad). De komende maanden zal op basis van een impactstudie bepaald worden hoe de maatregelen er concreet uit gaan zien om die 1,2 Mton op te leveren.
24. *Resterende meeropbrengst structuuraanpassingen energiebelasting:*
    In het coalitieakkoord is afgesproken om per 2025 het verlaagd tarief energiebelasting GTB af te schaffen, de inputvrijstelling in de energiebelasting gericht op wkk's te beperken en om de vrijstellingen voor metallurgische en mineralogische procedés af te schaffen. De budgettaire opbrengst valt hoger uit dan ten tijde van het coalitieakkoord voorzien. Dit komt met name door interactie-effecten met de tariefaanpassingen die in het coalitieakkoord ook waren afgesproken. Een deel van deze budgettaire meeropbrengst is in de klimaattabel ingezet als dekking voor een mogelijke gefaseerde invoer van de wkk-maatregel en het afschaffen van het verlaagd energiebelastingtarief GTB. Deze reeks laat de resterende meeropbrengst zien.

Technisch uitgangspunt tariefaanpassingen energiebelasting						
Aardgas (excl. btw) in cent/m³ (prijspeil 2023)	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
0 - 800 m³	48,98	48,98	48,98	48,98	48,98	48,98
800 - 170.000 m³	67,2	68,6	69,6	70,6	73,6	74,3
170.000 - 1.000.000 m³	28,9	41,4	44,9	50,5	57,5	57,8
1.000.000 - 10.000.000 m³	18,7	29,0	32,3	37,8	45,3	45,5
> 10.000.000 m³	4,9	4,8	5,1	5,5	6,1	7,2
Waterstof (excl. btw) in cent/m³ (prijspeil 2023)	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
0 - 800 m³	-	18,9	10,0	10,0	10,0	10,0
800 - 170.000 m³	-	18,9	100	10,0	10,0	10,0
170.000 - 1.000.000 m³	-	18,9	10,0	10,0	10,0	10,0
1.000.000 - 10.000.000 m³	-	10,8	10,0	10,0	10,0	10,0
> 10.000.000 m³	-	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Elektriciteit (excl. btw) in cent/kWh (prijspeil 2023)	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
0-2900 kWh	9,08	7,90	7,36	6,96	6,49	6,59
2.900- 10.000 kWh	9,08	7,90	7,36	6,96	6,49	6,59
10.000 - 50.000 kWh	6,12	5,69	3,00	3,00	3,00	3,00
50.000 - 10.000.000 kWh	3,47	3,25	3,00	3,00	3,00	3,00
>= 10.000.000 kWh	0,30	0,28	0,27	0,27	0,27	0,27